

**CERCETĂRI ARHEOLOGICE PE TRASEUL AUTOSTRĂZII
TRANSILVANIA. MARGINE NATU (JUD. BIHOR)
– OBSERVAȚII PRELIMINARE –**

Cătălin Bem, Mihai Florea, Katia Moldoveanu

**RECHERCHES ARCHEOLOGIQUES SUR LE TRAJET DE L'AUTOROUTE TRANSILVANIA.
MARGINE NATU (DEP. DE BIHOR) – OBSERVATIONS PRELIMINAIRES –**

Résumé

Le but principal des nos recherches menées sur le tronçon 3C (Dolea – Margine) de l'autoroute Borș – Brașov, a été d'identifier les potentiels sites archéologiques.

Le site, une station de Barbaricum (fin du II - III p.Chr.), est placé intégralement sur le trajet de l'autoroute entre le Km 017+300 et le Km 017+350. Pour tracer les limites du site nous avons élargi la surface vers le nord et le sud et vers l'ouest jusqu'au Km 017+500.

Dans cette aire nous avons enregistré 12 fosses brûlées et 13 non-brûlées (fig. 1), de dimensions proches et d'orientation similaires (NNO-SSE, NO-SE). Ce group de sépultures est placé sur la pente ouest d'une petite vallée qui descend dans la vallée Valea Ungurului (Ungatului),

Les fosses sont rectangulaires (les coins arrondis) et même ovale parfois avec les marges concaves. Les dimensions sont comprises entre 82x99 cm et 190x310 cm, mais les plus fréquentes sont de 100x130 cm. La profondeur ne dépasse jamais 50 cm.

Dans les fosses brûlées (fig. 2-4) on rencontre parfois des charbons de bois. La couleur des parois brûlées varie de rouge jusqu'à brun-rougeâtre; les parois présentent des modifications thermiques sur une profondeur d'environ 15 cm. Mais il y a des fosses (Cx5, Cx23, M2) où les brûlures sont moins évidentes.

L'inventaire des tous les fosses brûlées et non-brûlées est similaire. Des tessons de céramique grossière faiblement cuite et de céramique fine bien cuite de diverses couleurs (rouge, gris et noire); des fragments de quartzite et tuf calcaire. Le seuls matériaux découverts sont un poinçon en cuivre (Cx13) et deux fragments indéterminables en fer (Cx24A, Cx24B).

Mots clef: „Autostrada Borș-Brașov”, fosses réctangulaires, Prszeworsk.

Cuvinte cheie: „Autostrada Borș-Brașov”, gropi rectangulare, Prszeworsk.

Programul Național de Cercetare Arheologică „Autostrada Borș-Brașov”, instituit prin ordinul Ministrului Culturii și Cultelor 2040/04.02.2004, a implicat obligativitatea realizării de lucrări arheologice având un caracter preventiv și de salvare, dar și asumarea responsabilității punctuale și generale.

Zona studiată în campania anului 2004 de către colectivul Muzeului Național de Istorie a României se situează în prelungirea nordică a Munților Apuseni, reprezentați aici prin Muntele Șes, respectiv în extremitatea nordică a acestei zone, ce face parte din depresiunea

neogenă Șimleul Silvaniei, din lungul Văii Barcăului (Patruluius *et alii* 1968).

Muntele Șes prezintă în această zonă altitudini maxime de 600 m, cu creste domoale, datorate unei activități intense de coluviu. Spre nord, altitudinea coboară treptat, către zona depozitelor neogene ce constituie Dealurile Silvaniei și depozitele cuaternare, care se întâlnesc în lungul Văii Barcăului ce colectează văile ce izvorăsc din versantul nordic și nord-vestic al Muntelui Șes.

În aria cercetată, dealurile prezintă înclinări generale spre nord, fiind tăiate de văi

înguste, majoritatea reprezentând cursuri temporare.

Sectorul de autostradă (Km 014+000 – 019+000) care a făcut obiectul cercetării pentru Muzeul Național de Istorie a României (fig. 1) traversează, așadar, strict o zonă colinară, străbătută de pâraie, afluenți în general temporari ai Barcăului, conferindu-i un aspect general vălurit și crestat de numeroase văi înguste (fig. 2).

Baza informațională, ca rezultat nedefinit ca atare al studiilor de arheologie preventivă, a avut ca punct de plecare periegezele din perioada decembrie 2003 – ianuarie 2004 realizate de către specialiști ai Muzeului Țării Crișurilor din Oradea, ale căror rezultate au fost predate Beneficiarului și Finanțatorului întregului complex de lucrări de construcție, Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale. Cu excepția acestui studiu preliminar, nu existau în momentul debutului cercetărilor noastre alte informații privind strict zona de interes imediat. Era menționată, pentru fragmentul de tronson supus spre analiză (aproximativ în dreptul Km 017+000 – 017+300 – fig. 3), o stațiune, la Margine *Natu*, datată fiind în sec. III–IV p.Chr., zonă care adăpostea și resturi antropice medievale și modern–contemporane. Fuseseră descoperite o serie de fragmente ceramice, dar și de chirpic, care puteau indica aici existența unei așezări. Cercetările de teren ale echipei MNIR¹, efectuate în mai multe rânduri (în intervalul aprilie–iulie 2004) au confirmat cele aflate de către colegii orădeni, cu excepția materialelor medievale.

Fixarea definitivă a axului viitoarei autostrăzi, necunoscut exact în iarna 2003–2004, a lăsat însă mult în afară perimetrul (considerabil, de altfel) din care s-au aflat amintitele fragmente ceramice. Marginea dreapta a autostrăzii este fixată acum în teren la

mai bine de 250 m sud față de zona identificată² ca potențial sit arheologic (fig. 3).

Trebuie menționat că în spațiul încadrat de marginile autostrăzii, în dreptul așezării, la suprafața solului nu au fost descoperite fragmente ceramice sau alte elemente care să indice prezența unor intervenții antropice demne de atenția noastră în acest context.

Așadar, stațiunea nu mai intra în vederile noastre imediate. Microtopografia zonei ne-a obligat însă să acordăm în continuare o atenție deosebită spațiului ocupat de traseul autostrăzii, în dreptul așezării amintite.

Prezența unei mici văi (fig. 4), închise din trei părți, care debușează în Valea Ungurului (pe hărți Valea Ungatului), propice a adăposti resturi antropice, ne-a determinat să realizăm o serie de sondaje. Primele rezultate au justificat insistența noastră. Descoperirile puteau indica prezența unor manifestări contemporane cu așezarea amintită dar și cu cea din punctul *Sinica*, aflată la cca. 700 m vest, ca și cea din zona *Văii Taniei*³, situată la cca. 1900 m, de asemenea, spre vest, ambele pe teritoriul aceluiași sat și tot pe traseul autostrăzii.

Spațiul delimitat de kilometri 017+300 și 017+350 ai viitoarei autostrăzi, care include descoperirile MNIR – în fapt, ceea ce se numește îndeobște „câmp de gropi”, se află în proximitatea sud–estică a satului Margine (com. Abram, jud. Bihor), pe panta vestică a văioagei amintite (fig. 4). Concentrarea gropilor se plasează la limita de acutizare relativă a pantei, nedepășind-o. Întreaga stațiune se află integral pe traseul autostrăzii.

Pentru a verifica eventuale extinderi ale sitului a fost investigată o zonă mai largă, atât ușor în afara traseului (deci, spre nord și sud) cât și, mai ales, spre vest, până în jurul Km 017+500. Ca urmare toate secțiunile trasate și cercetate în punctul *Natu* au fost integrate acestei stațiuni, deși marea lor majoritate (în fapt, cu două excepții) nu conțin urme antropice. Trebuie, în plus, consemnat că, exceptând umplutura gropilor, nu există în

¹ Echipa MNIR care a participat la cercetarea stațiunii de la Margine *Natu* a fost următoarea – dr. Cătălin Bem – responsabil; membri - Mihai Florea, Katia Moldoveanu, Sorin Oanță, Ionuț Fronescu, Mihai Vasile, Andra Samson (MNIR), Dan Turcu (SNSPA), dr. Adrian Bălășescu, dr. Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR-CNCP).

² În plus, este situată în dreptul Km 017+350 – 017+500, nu așa cum apare pe documentația constructorului, în dreptul Km 017+100 – 017+300.

³ Cele două stațiuni sunt în curs de cercetare de către colective ale Muzeului Țării Crișurilor din Oradea.

cuprinsul spațiului cercetat de noi alte resturi antropice dintr-o perioadă contemporană sitului în discuție. Cele câteva fragmente ceramice descoperite în zona de vest a punctului *Natu* (fig. 3) sunt exclusiv de factură modernă-contemporană.

Practic, întreaga zonă de interes a fost cercetată, fiind descoperite 12 gropi arse și 13 nearse (fig. 5), având dimensiuni asemănătoare și orientări similare (NNV-SSE, NV-SE).

Numărul mare și densitatea secțiunilor⁴ trasate și cercetate de către echipa MNIR ne îndreptățește să considerăm că suprafața „câmpului de gropi” este cea surprinsă pe teren.

Au fost trasate⁵ secțiuni paralele⁶, cu martori de grosime variabilă între ele, dimensiunile dominante fiind 20 x 1 m și o orientare predilectă aproximativ est-vest. În cazul descoperirii de complexe au fost trasate și cercetate o serie de casete de dimensiuni variabile (care au primit sigle în legătură cu secțiunile cărora sunt adosate și, dacă era cazul, cu poziția cardinală față de acestea – de ex., CasNS050).

În spațiile libere de secțiuni, în exteriorul zonei de concentrare a complexelor, am procedat și la realizarea unor carotaje (cu diametrul de 7 cm) organizate pe șiruri paralele sau/și perpendiculare între ele și față de secțiuni

⁴ Au fost trasate 80 de secțiuni însumând 1158 m², cărora li se adaugă suprafața totalității casetelor deschise strict în zona concentrării gropilor – 1200 m². Deși procentul suprafeței cercetate pare mic față de spațiul amintit cuprins între km 017+300 – 017+500, nu trebuie să ometem faptul că situl nu depășește 1000 m², ceea ce implică un procent considerabil – aproximativ 90, fără îndoială, suficient. Între secțiunile cercetate (incluzând casetele deschise) au rămas necercetați martori a căror grosime (de 0.5 sau 1 m) nu permite conservarea nici unui complex de acest tip. Așadar, totalitatea secțiunilor trasate implică acoperirea exhaustivă a zonei de interes arheologic.

⁵ În cazul unora dintre secțiuni – exclusiv din exteriorul spațiului ocupat de complexe, pentru decaparea stratului vegetal superficial și a părții superioare a celui de-al doilea nivel, am utilizat și mijloace mecanice puse la dispoziție de firma constructoare (de ex., în fig. 5 numai S081 a fost decapată mecanic, iar în fig. 6, numai S082, singurele două, de altfel, care au beneficiat de acest tratament).

⁶ Inițial, a trebuit să ținem seama, în ceea ce privește amplasamentul secțiunilor, de imediata vecinătate a proprietăților private cultivate. Ulterior, amabilitatea proprietarilor ne-a permis extinderea săpăturilor și o organizare spațială mai coerentă a secțiunilor.

(fig. 6). Amplasamentul pe șiruri s-a făcut din metru în metru sau din 2 în 2 m.

Stratigrafia, relevată de totalitatea secțiunilor, se regăsește și în cazul carotajelor efectuate aici. Reamintim că, exceptând umplutura gropilor, nu există alte resturi antropice. Similare în general cu cea a întregii zone investigate pe cei cinci kilometri ai tronsonului MNIR, stratigrafia stațiunii cercetate la Margine *Natu* este extrem de simplă: 1 – sol actual (prezent în toate secțiunile trasate și cercetate, are grosimi centimetrice și este, practic, rezultatul aratului); 2 – silt (argilă siltică) cenușiu-gălbui, uneori și cu nuanțe albicioase, în general omogen, compact, bine sortat, cu mici concentrări de hidroxizi de fier; 3 – argilă siltică brun-roșcată sau gălbui-roșcată, foarte compactă, eterogenă, puternic pigmentată cu oxizi de fier și mangan⁷.

Toate complexele sunt săpate în al treilea nivel și acoperite de cel de-al doilea. Nu există nici o excepție. Foarte probabil, un nivel de sol antic va fi existat (deci între nivelurile 2 și 3), dar omogenizarea pedogenetică a împiedicat individualizarea sa stratigrafică.

Gropile, rectangulare (având colțurile mai mult sau mai puțin rotunjite – fig. 7-9) sau, mai ales în cazul celor nearse, aproape ovale (fig. 10), cu laturi uneori concave (fig. 11-12), au dimensiuni cuprinse între 82x99 cm și 190x310 cm (marginile intervalului constituind, însă, excepții, media dimensională fiind în fapt 100x130 cm). Adâncimea lor nu depășește niciodată 50 cm, fiind cel mai adesea plasată în jurul valorii de 25 cm.

Sunt săpate, așadar, în argila de vârstă geologică, gălbui-roșcată, umplutura lor fiind acoperită de o argilă siltică (nivelul 2). În unele cazuri, deasupra umpluturii, sub argila siltică, se păstrează o serie de lentile de grosime milimetrică sau sub-milimetrică rezultat al activității pluviale (fig. 13).

În gropile arse se păstrează în unele cazuri, pe fund, fragmente de dimensiuni relative mari de cărbune, mai ales spre colțuri și de-a lungul pereților (fig. 14-15). Arderea pare să fi avut în unele cazuri o intensitate

⁷ Cifrele se regăsesc ca atare în fotografiile și planuri/profile.

apreciabilă – pereții sunt impresionați termic uneori până la 15 cm (fig. 16), gradual, de la roșu-cărămiziu (spre exterior) la brun-roșcat (spre interiorul stratului de argilă). În câteva situații (Cx5, Cx23, M2) arderea a fost mai puțin intensă (fig. 17). Pe fundul acestor gropi, argila în care au fost săpate abia a fost atinsă de foc. Mai mult, marginile superioare ale gropilor, în momentul descoperirii apăreau absolut narse, benzile care apăreau în cazul unei arderi importante lipsind sau, cel mult, individualizându-se spre partea inferioară a pereților. Gropile nu sunt lutuite; individualizarea cromatică a celor două amintite benzi verticale nu presupune existența vreunei intervenții antropice directe asupra pereților gropii, ci se datorează exclusiv focului (fig. 16). Fragmentele de cărbune sunt integrate unei unități stratigrafice independente, rezultat al arderii. Mulează pe pereții gropii (fig. 18-19), are la partea superioară, atunci când este cazul, fragmente osteologice, friabile și de mici dimensiuni, și este acoperită de un strat constituit din fragmente de argilă arsă care provin din pereți⁸ (fig. 18-19). Umplutura propriu-zisă le acoperă pe toate acestea, fiind similară cu cea a gropilor narse (fig. 18-20).

Nu au fost identificate cazuri de suprapunere a complexelor, fapt care, alături de dispunerea acestora pe un contur cel puțin aparent coerent (pentru 23 din cele 25 de gropi) – circular sau relativ rectangular (fig. 5), poate indica fie marcarea la suprafață a gropilor, fie existența unei perioade de timp în care acestea au stat deschise. Cea din urmă posibilitate poate fi argumentată și prin existența în cadrul succesiunii stratigrafice, în cazul gropilor arse, a unei unități, așa cum am menționat mai sus, constituite din porțiuni arse ale pereților căzute în interior.

Inventarul este asemănător, fie dacă groapa este arsă, fie dacă nu este. Componenta principală este ceramica (fig. 21/1; 22/1-2), în totalitate fragmentară, dintr-o pastă cu pietriș în compoziție, slab arsă. Alături de acest tip ceramic, mai rar însă, apare o ceramică fină,

dintr-o pastă cu nisip în compoziție, mai bine arsă, la cenușiu, și, în sfârșit, extrem de rar, fragmente din pastă fină, fie arse la roșu-cărămiziu (în legătură cu activitatea ceramică din Imperiu – fig. 21/2), fie arse la negru și cu suprafața dinspre exterior șlefuită (de factură Przeworsk). În totalitate, inventarul ceramic, autohton, roman sau de factură Przeworsk indică o datare a stațiunii în perioada de la sfârșitul sec. II și sec. III p. Chr. Numeroase fragmente de cuarțit și gresie (uneori, sparte intenționat) sau tuf calcaros completează un inventar, de altfel, foarte sărac. Un ac fragmentar din cupru (fig. 23), trei fusaiole (fig. 24/3-5) și două fragmente indeterminabile din fier (fig. 24/1-2) sunt singurele alte materiale descoperite.

O mențiune în plus merită o descoperire din Cx25, poate una dintre cele mai importante. Toți galeții amintiți mai sus, din cuarțit, gresie sau tuf calcaros, prezenți în toate complexele cercetate, provin din albia Barcăului, râu care actualmente curge la 3.5 km de situl de la Margine *Natu*. Dacă așa stau faptele, atunci micul nucleu neutilizat de obsidian (descoperit în asociere cu alți 11 galeți de cuarțit), cu suprafața exterioară calcaroasă extrem de rulată, nu poate proveni decât tot din albia Barcăului. Aceasta presupune că râul spală într-o zonă din amonte depozite de obsidian. Este, însă, dificil, deocamdată, de a fixa cu exactitate acest spațiu. Cert este faptul că, alături de sursele extrem nord-estice, cursul superior și mijlociu al Barcăului (sau unul din afluenții săi din amonte de Margine) traversează o posibilă arie sursă pentru obsidian.

Determinarea specifică⁹ a acestei roci, ca și în cazul altora, a presupus spargerea sa pentru că uniformitatea cortexului calcaros nu permitea alt tip de intervenție. Așadar, culegerea sa din albia Barcăului nu a vizat tipul rocii în sine ci tipul piesei – galețul.

La începutul cercetării „câmpului de gropi” am crezut că ne aflăm în prezența unei necropole de incinerare – de aceea și primele sigle ale complexelor descoperite încep cu litera

⁸ O descriere foarte asemănătoare, de ex., la I. Stanciu *et alii* 2002, în cazul stațiunii de la Lazuri *Tubi tag* (jud. Satu Mare).

⁹ Mulțumim și pe această cale dlor Constantin Haită (MNIR-CNCP) și Ionuț Fronescu (FGB) pentru realizarea determinărilor petrografice.

M. Ulterior, s-a constatat că nu există nici o dovadă în sensul apropierei acestor gropi de un anume caracter sepulcral. Singurele resturi osteologice (tab. 1) descoperite, arse (prezente atât în gropi arse cât și în cele nearse) și extrem de friabile, aparțin exclusiv mamiferelor domestice.

Îmbogățirea repertoriului de descoperiri de perioadă romană din *Barbaricum* nu este semnificativă, dar aduce o serie de clarificări în ceea ce privește așa-numitele gropi arse din nord-vestul României. Cazul stațiunii de la Margine Natu este singular în aria românească în care apare acest tip de manifestări – până în prezent, nu a fost identificată nici o situație în care prezența gropilor să fie independentă de construcții domestice sau de alte unități depoziționale (Matei, Stanciu 2000). Gropile arse nu sunt lutuite, cum se afirma până acum, par a fi deschise o anumită perioadă (dacă ținem cont de faptul că umplutura propriu-zisă acoperă fragmente din pereții arși și degradați ai gropilor) și sunt dublate de un număr asemănător de gropi arse, care, chiar dacă nu repetă până la identitate, respectă în mare dimensiunile, orientarea și structura inventarului celor arse. În plus, ele păstrează în umplutură fragmente, uneori, cum este mai cu seamă cazul Cx25, de lipitură (?) arsă (fără a fi vorba de o ardere *in situ*).

Fenomenul caracterizat și de acest gen de descoperiri arheologice este pus în legătură cu vandalii timpurii de tip Przeworsk. Descoperiri similare jalonează o avansare a manifestărilor de acest tip din Polonia de sud-est spre Slovacia și Ucraina Transcarpatică (Kotigoroško 1995), Ungaria (Istvánovits 1997) și nord-vestul României actuale (o sinteză a descoperirilor la Matei, Stanciu 2000). În general, în literatura de limbă română de specialitate apar menționate aceleași stațiuni – sunt, evident, cele care au beneficiat de cercetări de amploare. Publicarea unor săpături din această perioadă din județul Bihor¹⁰ face legătura dintre descoperirile din

nord-vestul extrem (județele Maramureș – Lăpușel, de exemplu, și Satu Mare – Homorodul de Sus și Lazuri *Lubi tag*) și cele din județul Sălaj, cercetate pe scară largă – Parnic *Uroikert*, Hereclean *Dâmbul Iazului*, Bocșa *La Pietriș*, Badon *Doaște* sau Zalău *Bdul. M. Viteazul 104-106*. În toate aceste stațiuni, asocierea tipurilor ceramice este identică cu cea de la Margine Natu – ceramică grosieră cu pietriș în pastă, lucrată cu mâna și în procent majoritar, ceramică negru-cenușie și neagră adesea șlefuită, ceramică la roată, fină, cenușie, mată și ceramică romană – și permite o datare sigură în perioada cuprinsă între sfârșitul sec. II și sec. III p.Chr. (de ex., Stanciu, Matei 2004).

Interpretarea¹¹ acestui tip de complexe arheologice este deocamdată dificilă. În ceea ce privește gropile arse, noi înșine am crezut că pot fi morminte de incinerare, dar, așa cum menționam mai sus, în lipsa unor argumente suficiente, am fost obligați să renunțăm curând la această aserțiune. Unii autori le consideră *vetre* (Kotigoroško 1995), alții numindu-le doar *gropi rectangulare cu pereții arși* (Matei, Stanciu 2000), aceasta nepresupunând însă și o interpretare explicită, și, în sfârșit, alți specialiști le consideră *afumători*¹². Variabilitatea extremă a interpretărilor nu ne obligă decât la a aștepta noi cercetări care să clarifice această problemă.

Într-o scală a importanței de la 1 la 4, stațiunea de la Margine Natu ar ocupa un penultim loc. Numărul mare de secțiuni și exhaustivitatea cercetării, care ar fi putut fi evitate în condiții normale, indică, însă, condiția de debutant a acestui gen de abordare a cercetării științifice. Evident, stabilirea importanței unui sit arheologic devine în unele nedorite cazuri o chestiune absolut subiectivă în lipsa unei scheme foarte clare și argumentate.

¹⁰ Pe lângă descoperiri de același tip din stațiunea amintită în rândurile noastre de la Margine *Valea Taniei*, în județul Bihor au mai fost cercetate o serie de stațiuni care indică prezența aceluiași fenomen – mulțumim și pe această cale dlui Sorin Bulzan (MȚC Oradea), pentru informațiile oferite cu amabilitate.

¹¹ Nefiind publicate, nu putem da lista completă a interpretărilor.

¹² Dan Tamba (MJ Zalău) – în cadrul discuțiilor prilejuite de prezentarea raportului de săpătură *Cercetări arheologice pe traseul Autostrăzii Borș-Brașov – Margine Natu*, la Sesiunea anuală de rapoarte arheologice, Campania 2004, Jupiter 2005.

Importantă este, în alt context, însă, și descoperirea micului nucleu de obsidian în Cx25, deși neutilizat. Faptul că totalitatea rocilor din gropi provin din albia Barcăului sau din imediata sa apropiere, nu poate indica decât aceeași sursă și pentru obsidian. Cu alte cuvinte, Barcăul spală în amonte depozite care conțin sticlă vulcanică. Paradoxal, o descoperire realizată într-o stațiune din sec. II–III p.Chr.,

este importantă mai cu seamă pentru neoneoliticul zonei.

Mai multe informații privind fiecare complex în parte, inventarul acestora și discuții asupra acestui tip de descoperiri vor fi cuprinse într-o lucrare amplă având caracter monografic. Poate definitivarea analizelor micromorfologice și granulometrice să aducă, de asemenea, un plus de date, să infirme sau să confirme o ipoteză sau alta.

Tab. 1. Determinarea specifică a materialului osteologic¹³ descoperit în stațiunea de la Margine Natu.

Complex	Determinare arheozoologică
M1	- <i>Bos taurus</i> , molar inferior de vârstă subadultă, pe exteriorul acestuia se observă și urme care ar putea proveni de la pereții mandibulei.
Cx9	- oase indeterminabile, care sunt arse, de culoare albicioasă (probabil un os lat având în vedere textura sa internă).
Cx13	- <i>Sus domesticus</i> , 2 falange II, 1 falangă III și 1 falangă II laterală (deget lateral) care sunt epifizate și provin de la un animal în vârstă de 12-24 luni; oasele sunt arse și prezintă o culoare albicioasă. - mamifer de talie medie, diafiză de os lung arsă de culoare albicioasă.
Cx18	- mamifer de talie medie, diafiză de os lung arsă de culoare albicioasă.
Cx22	- <i>Sus domesticus</i> , molar inferior (M2), uzură medie, subadult.
Cx23	- <i>Ovis aries/Capra hircus</i> , femur, epifiză proximală desprinsă, arsă de culoare albicioasă
Cx25	- <i>Ovis aries/Capra hircus</i> , fragment mandibulă dreapta cu Pd4 (decidual), vârstă de 12-18 luni.

BIBLIOGRAFIE

- Kotigoroško 1995** - V. Kotigoroško, *Ținuturile Tisei superioare în veacurile III î.e.n. – IV e.n. (perioadele Latène și romană)*, Bibl. Thr. 11, București, 1995.
- Istvánovits 1997** - E. Istvánovits, *Some data on the ethnical and chronological determination of the Roman Age population on the Upper Tisza Region*, în N. Gudea (Hrsg.), *Roemer und Barbaren an den Grenzen des roemischen Dakiens*, Zaláu, 1997, p. 717-742.
- Matei, Stanciu 2000** - Al. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II–IV p. Chr.) în spațiul nord-vestic al României*, Zaláu – Cluj-Napoca, 2000.
- Patrulius et alii 1968** - D. Patrulius, M. Lupu, M. Borcoș, *Harta geologică. Șimleul Silvaniei*, București, 1968.
- Stanciu, Matei 2004** - I. Stanciu, Al. Matei, *Sondajul din așezarea de la Bocșa – „La pietriș” (com. Bocșa, jud. Sălaj). Contribuții la determinarea etapei de început a epocii romane imperiale târzii în nord-vestul României*, în L. Ruscu, C. Ciongradi, R. Ardevan, Cr. Roman, Cr. Găzdac (eds), *Orbis Antiquus. Studia in honorem Ioannis Pisonis*, Cluj-Napoca, 2004, p. 755-778.

¹³ Determinarea specifică a fost realizată de către dl dr. Adrian Bălășescu (MNIR-CNCP), căruia îi mulțumim și pe această cale.

Stanciu, Matei 2006 - I. Stanciu, Al. Matei, *Un cimitir din perioada de început a epocii romane imperiale târzii în nord-vestul României (Badon-, Doaște”, com. Hereclean, jud. Sălaj)*, în C. Gaiu, Cr. Găzdac (ed.), *Fontes Historiae. Studia in honorem Demetrii Protase*, Bistrița-Cluj-Napoca, 2006, p. 587-607.

Stanciu et alii 2002 - I. Stanciu, L. Marta, I. Stamati, *Lazuri, com. Lazuri, jud. Satu Mare, punct Lubi tag*, <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2002/rapoarte/default.htm>.

LEGENDE DES FIGURES

Fig. 1. Le tronçon de l'autoroute fouillé par l'équipe du MNIR en 2004 (le point indique l'emplacement de la station de Margine Natu).

Fig. 2. La charte géologique de la zone traversée par le tronçon de l'autoroute fouillé par le MNIR en 2004 (d'après D. Patrușiu et alii 1968).

Fig. 3. La zone Margine Natu. 1. L'indication initiale de l'emplacement de l'établissement (documentation MTC Oradea –CNADN); 2. L'emplacement réel de l'établissement; 3. L'aire fouillée par MNIR – «le champ de fosses».

Fig. 4. Margine Natu – la limite d'est du «champ de fosses».

Fig. 5. Le plan partiel des fouilles archéologiques de la zone Margine Natu «le champ de fosses».

Fig. 6. Plan partiel des fouilles archéologiques de la zone Margine Natu – sections et carreaux.

Fig. 7. Margine Natu, Cx5 en cours de recherche.

Fig. 8. Margine Natu. Le plan M1 (légende commune avec la fig. 18).

Fig. 9. Margine Natu, le plan Cx5.

Fig. 10. Margine Natu, le plan Cx1 et Cx2.

Fig. 11. Margine Natu, détail du coin de sud-ouest de Cx6/8.

Fig. 12. Margine Natu, Cx9.

Fig. 13. Margine Natu, M1 – lentilles de sédiment résultant de l'activité pluviale.

Fig. 14. Margine Natu, Cx13 – au fond de la fosse se trouve du charbon *in situ*.

Fig. 15. Margine Natu, détail du Cx20 – fragment de charbon, au long du paroi du nord-est de la fosse.

Fig. 16. Margine Natu, Cx10 détail. On observe facilement la nette limite entre le bord de la fosse (impressionné thermique – a) et son remplissage (b).

Fig. 17. Margine Natu, Cx23.

Fig. 18. Margine Natu, le profil de M1 (pour l'explication de toutes les unités stratigraphiques nous avons inclus dans le dessin et ce qui ne tient pas effectivement de la fosse). 1 – lentilles de sédiments résultant de l'activité pluviale; 2 – le remplissage proprement dit de la fosse; 3 – fragments de terre glaise brûlée tombées des parois de la fosse; 4 – unité stratigraphique qui contient du charbon *in situ*; 5 – terre glaise brûlée en rouge-brique (ne fait pas partie de la structure de la fosse); 6 – terre glaise brûlée brun-rougeâtre (ne fait pas partie de la structure de la fosse); 7 – fragment de rocs; 8 – fragments céramiques; 9 – fragments isolés de charbon (surtout des fosses non brûlées).

Fig. 19. Margine Natu, le profil Cx5.

Fig. 20. Margine Natu, le profil Cx1 et Cx2.

Fig. 21. Margine Natu, céramique – 1. Tasse d'une pâte grossière; 2. Céramique romaine.

Fig. 22. Margine Natu, céramique – 1-2. Tasses fragmentaires d'une pâte grossière.

Fig. 23. Margine Natu, poinçon (?) fragmentaire en cuivre.

Fig. 24. Margine Natu, 1-2. Fragments indéterminables de fer; 3-5. Fusaïoles.

Cătălin Bem, Mihai Florea, Katia Moldoveanu,

Muzeul Național de Istorie a României,

Calea Victoriei 12, București,

catalinbem@yahoo.com (autorul prezentului text)